

«БЕКТЕМИН»

С. Нааматов атындагы Нарын мамлекеттик
университетинин, ректору, э.и.д.

профессор

Д. К. Өмүралиева

12.06.2018.

П И К И Р

Качиева Апал Ешембековнанын “Азыркы мектеп шартында класс жетекчинин ишмердүүлүгүн өркүндөтүү” деген темада 13.00.01 – жалпы педагогика, педагогиканын жана билим берүүнүн тарыхы адистиги боюнча педагогика илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн жазган диссертациясына карата жазылды. Илимий жетекчи: КР УИАнын корреспондент-мүчөсү, Кыргыз билим берүү академиясынын академиги, педагогика илимдеринин доктору, профессор Мамбетакунов Эсенбек

I. Изилдөө ишинин актуалдуулугу.

Кайсы мезгил болбосун, кандай гана мамлекет болбосун билим системасынын башкы функциясы улуттук дөөлөттөрдүн негизинде, мамлекеттин кадыр – баркын көтөргөн жана адамдык нукура таза руханий ички дүйнөсү бар жаш муунду тарбиялоо болуп саналат. Анын үстүнө, эң бат өзгөрүп жаткан коомдук мамилелер, баалуулуктардын алмашышы жана ошондой турмушту жеңилдеткен технологиялардын сүңгүп кириши мектеп системасынын таалим-тарбия ишмердүүлүгүнө көңүлдү сөзсүз түрдө бурдурат. Ошол эле учурда, мектеп системасы калыптанган убакыттан баштан таалим-тарбия ишмердүүлүгүн класс жетекчилер жүргүзүп келет.

Бирок, тилекке карша билим системасында бардык мүмкүн болгон реформалар, модернизациялоор “класс жетекчи” институтуна дээрлик багытталбай келе жатат. Ушундан улам, диссертациялык изилдөөнүн: **“Азыркы мектеп шартында класс жетекчинин ишмердүүлүгүн өркүндөтүү”** - аталыштагы теманын актуалдуугуна эч кандай шек жок.

II. Илимий жоболордун, жыйынтыктардын жана сунуштардын негизделиш даражасы.

Диссертант тарабынан расмий коргоо үчүн төмөнкү төрт жобо даярдалган:

1. Класс жетекчинин ишмердүүлүгүн өнүктүрүүнүн теориялык, социалдык-педагогикалык өбөлгөлөрүн, учурдагы абалын талдоолор өркүндөтүүнү теориялык жактан негиздөө зарылдыгын жаратат.
2. Азыркы мектептеги класс жетекчинин функционалдык милдеттерин аткарууга карата компетенттүүлүктөрүнүн мазмуну моралдык-психологиялык, мазмундук, практикалык, рефлексивдик компоненттерден жана өлчөө, баалоонун критерийлеринен турат.
3. Класс жетекчинин ар тараптуу ишмердүүлүгүн өнүктүрүүнүн натыйжалуулугу аны камсыздоочу педагогикалык шарттар жана аларды ишке ашыруунун адекваттуу жолдорун иштеп чыгуудан көз каранды болот.
4. Педагогикалык эксперименттин жыйынтыктары илимий божомолдун туура экендигин далилдейт.

Мындан тышкары, изилдөөнүн авторефератында төмөнкү жыйынтыктар белгиленген:

1. Илимий изилдөөгө жүргүзүлгөн анализдин натыйжалары мектептердин өнүгүш тарыхында класс жетекчинин функционалдык милдеттери түрдүү саясий-идеологиялык өңүттө айрымалуу аңдалып келгени менен класстагы окуу-тарбия ишин баштапкы уюштуруучусу катары ролу күн тартибинен алынбай келе жаткандыгын тастыктайт. Бүгүн класс

жетекчилердин ишмердүүлүгүн өркүндөтүүнү шарттаган социалдык-педагогикалык өбөлгөлөр төмөнкүлөр: мектеп экономиканын тетиги катары каралып, балдардын баалуулуктарын калыптандыруу экинчи планга сүрүлүүдө; балдар ата-энелердин мээримине, руханий колдоосуна, баарлашуусуна карата талаптары канаатандырылбай келет; коомдо муундар ортосундагы баалуулуктар ажырымы ачык байкалып “аталар” жана “балдар” көйгөйү ортого чыгууда; балдар виртуладык дүйнөдө жашоого ыкташууда; жаш өспүрүмдөр арасында кылмыштуулук күчөөдө; жумуш миграциясынан улам ата-энесинен оолак өсүп, түрдүү психологиялык кырдаалдарга туш келген балдардын саны көбөйүүдө. Бул жагдай Кыргызстандын мектептеринде класс жетекчинин өзөктүү педагогикалык компетенттүүлүктөрүнүн мазмунунун айкындоо зарылдыгын жаратат.

2. Изилдөөбүздө класстагы окуучулардын окуу-тарбия иштериндеги көйгөйлөрүн башкалардан баштараак туюп, аны чечүүгө өзүнүн, ата-энелердин жана коомчулуктун көмөгүн уюштурууга милдеткер биринчи адам - бул класс жетекчи деген идеяны бекемдөө менен бирдикте аны ишке ашыруу үчүн зарыл компетенттүүлүктөрүнүн мазмунун, критерийлерин аныктадык. Анын мазмуну моралдык-психологиялык, мазмундук, практикалык, рефлексивдик компоненттерден турат. Класс жетекчи мугалимдин бул компетенттүүлүгүнүн критерийлери: өзүн класс чөйрөсүндөгү татаал окуу-тарбия милдеттерин чечүүнүн эң жооптуу катышуучусу катары сезүү жана аны чын ыкластуу чечүүгө карата туруктуу мамиле; ал милдеттерди чечүү үчүн зарыл болгон психологиялык, педагогикалык билимдер; класстагы кырдаалды диагноздоо, педагогикалык иш чараларды таасирдүү долбоорлоо, чечүүнүн ыкмаларына ээ болуу. Класс жетекчилердин педагогикалык ишмердүүлүгүнүн сапаттык жана сандык айрымачылыктарын жогорку, ортоңку, төмөнкү үч деңгээлге ажыратып кароо мүмкүн экендиги айкындалды.

3. Теориялык изилдөөлөрдүн натыйжасында класс жетекчинин компетентүүлүгүн өнүктүрүүнүн төмөнкүдөй педагогикалык шарттары айкындалды: класс жетекчинин ишин өнүктүрүүгө өбөлгө болуучу мотивациялык-стимулдаштыруучу чөйрөнү түзүү (аткаруучулардын группасын түзүү, максатын, милдеттерин, натыйжаларын белгилөө, класс жетекчилердин методикалык бирикмесин уюштуруу); класс жетекчинин ишмердүүлүгүн компетенттүүлүк негизде өнүктүрүүгө арналган атайын семинар-практикумдун мазмунун иштеп чыгуу жана ага ылайык өнүктүрүү процессин уюштуруу; класс жетекчилердин инновациялык ишмердүүлүгүн уюштуруу. Сунушталган педагогикалык шарттар өз ара өтмө катар тыгыз байланышта аракетке келгенде гана кайтарымдуу болот.

4. Эксперименталдык тажрыйба иштеринин натыйжалары сунушталган педагогикалык шарттардын илимий-практикалык негиздүүлүгүн тастыктады. Аныктоочу этаптагы көрсөткүчтөр менен калыптандыруучу этаптагы көрсөткүчтөрдү салыштырганыбызда эксперименттик группадагы класс жетекчилеринин жогорку деңгээли 25 % дан 51,7% га, ортоңку деңгээл 32% дан 41,9% га жогорулады, төмөнкү деңгээли 42,8% дан 6,2% га төмөндөдү. Демек, эксперименттик иштердин жыйынтыктарын сандык жана сапаттык талдоо этабында эксперименттик жана контролдук группада компетенттүүлүктөрдүн калыптаныш деңгээли бирдей, ал эми өнүктүрүүчү этабында эксперименттик группанын компетенттүүлүк деңгээли контролдук группанын деңгээлинен жогору болду деген жыйынтыкка келебиз. Бул класс жетекчилердин окуу-тарбия процессин мезгил талабына ылайык уюштуруу, координациялоо, жетектөө компетенттүүлүгүн калыптандырууда айкындалган шарттарды ишке киргизүү эксперименттик иште эффективдүү натыйжа бергендигин көрсөтүп турат. Класс жетекчилердин компетенттүүлүктөрүнүн өнүгүшү өз класстарындагы окуу-тарбия ишинин жакшырышына, окуучулардын академиялык жетишкендиктеринин жана жүрүм турумдарынын жогорулашына өбөлгө болду. Бул көрсөткүчтөр диссертацияда иштелип

чыккан педагогикалык шарттардын таасирдүүлүгүн тастыктайт жана аларды массалык тажрыйбага жайылтууга болооруна негиз берет.

Жыйынтыктар менен бирге эле, төмөнкү сунуштар белгиленген:

1. Класс жетекчилердин компетенттүүлүктөрүн жаңы парадигмалардын негизинде билим берүү, окутуу-тарбиялоо системасын реформалоонун маанилүү багыты катары колго алынышы шарт.
2. Педагогикалык кадрлардын квалификациясын өркүндөтүү институттарында класс жетекчилердин компетенттүүлүктөрүн жогорулатуучу атайын программалар ачылып, ага катышуу ар бир мугалим үчүн милдеттендирилиши керек.
3. Педагогикалык багыттагы мамлекеттик билим берүү стандарттары класс жетекчилик ишмердүүлүккө байланыштуу компетенциялардын негизинде өркүндөтүлүшү абзел.
4. Биз тарабынан иштелип чыгып апробациядан өткөрүлгөн «Класс жетекчинин ишмердүүлүгү» атайын семинар-практикумду ЖОЖдор жана мугалимдердин квалификациясын өркүндөтүү институттары үчүн сунуштайбыз.
5. Кыргызстандык педагогдор үчүн «Класс жетекчи» журналын жана «Кут билим» газетасында класс жетекчилик бурчун ачуу зарыл.
6. Республикалык жылдын мыкты мугалими конкурсуна «Жылдын мыкты класс жетекчиси» номинациясын киризүү керек.

Илимий жоболордун, жыйынтыктардын жана сунуштардын негизделиш даражасы ортодон жогору, себеби: *биринчиден* илимий маселе боюнча 207 аталыштагы эмгектер анализденген, анын ичинде 8 илимий диссертациялар жана 10 диссертациялык изилдөөнүн авторефераттары каралган; *экинчиден*, педагогикалык эксперименттер 2012-2013 окуу жылдарынан баштап 2014- 2015 окуу жылдарына чейин жүргүзүлгөн; *үчүнчүдөн*, изилдөөнүн түшүнүктөр апаратты логикалык удаалаштыкта берилген.

III. Изилдөөнүн жыйынтыктарынын ишенимдүүлүгү.

Изилдөөнүн жыйынтыктарынын ишенимдүүлүгү изилдөөдө колдонулган методдордун изилдөөнүн предметине шайкеш келиши менен, жыйынтыктардын белгилүү деңгээлде апробациялоодон өтүшү жана педагогикалык эксперименттин кылдат жүрүшү менен мүнөздөлүнөт. Диссертациянын 1, 2 жана 3 жыйынтыгы ишенимдүү, анткени илимий багыттагы эмгектердин терең анализинде алынган. Изилдөөнүн 4 жыйынтыгы илимий прикладдык мүнөздөгү жыйынтык болуп саналат жана ал жыйынтык алгач Бишкек шаары, Чүй, Талас, Ысык-Көл областтарынын жалпы билим берүүчү мектептеринин 400дөн ашуун класс жетекчилеринин катышуусу менен жүргүзүлсө, негизги эксперимент Бишкек шаарынын №72 жана №74, Түп районунун И. Касмалиев жана М. Темиров атындагы, Кара-Буура районунун Ч. Айтматов атындагы орто мектептеринде өткөрүлгөн. Педагогикалык эксперименттин жыйынтыктары туура илимий интерпретацияланган. Ошентип, изилдөөнүн жыйынтыктары илимий тараптан ынамдуу болуп саналат.

IV. Изилдөөнүн илимий жана практикалык маанилүүлүгү.

Диссертант изилдөөнүн авторефератында изилдөөнүн илимий мааниси катары төмөнкүлөрдү белгилеген: кыргыз мектептеринде класс жетекчинин ишмердүүлүгүн өнүктүрүүнүн социалдык-педагогикалык жана илимий теориялык өбөлгөрү айкындалды; класс жетекчинин учурдун талаптарына шайкеш компетенттүүлүктөрүнүн мазмуну, негизги көрсөткүчтөрү, деңгээлдери аныкталды; класс жетекчинин ишмердүүлүгүн өнүктүрүүнүн педагогикалык шарттары теориялык жактан негизделип чыкты жана алардын натыйжалуулугу эксперимент аркылуу

текшерилди. Ал эми, илимий изилдөөнүн практикалык мааниси катары төмөнкүлөрдү көрсөткөн: класс жетекчинин учурдун талаптарына шайкеш компетенттүүлүктөрүнүн мазмуну, негизги көрсөткүчтөрү, деңгээлдери азыркы мектептерде класс жетекчилердин ишмердүүлүгүн диагноздоо, баалоо, өркүндөтүүдө жетекчиликке алынышы мүмкүн; “Класс жетекчинин ишмердүүлүгү” аттуу атайын семинар-практикуму жана анын негизинде уюштурулган методдордун системасы мугалимдердин билимин өркүндөтүү институттарында жана жогорку окуу жайлардын студенттерин даярдоодо колдонулушу мүмкүн; изилдөөнүн натыйжасында иштелип чыккан илимий - практикалык сунуш-кеңештер класс жетекчилердин күндөлүк өзүн өзү өркүндөтүү иш практикасында колдонулушу мүмкүн.

V. Изилдөөнүн жыйынтыктарынын талкулануу жана жарыялануу деңгээли.

Диссертация иш Кыргыз билим берүү академиясынын педагогика жана кесиптик билим берүү лабораториясында аткарылган жана системалуу талкуулануудан өтүп турган. Мындан тышкары, изилдөөнүн айрым аспектиери Бишкек гуманитардык университетинин педагогика жана психология кафедрасында дагы талданган. Диссертациянын материалдары Кыргызстанда жана Россияда өткөрүлгөн Эл аралык илимий-практикалык конференцияларда (Бишкек, 2013-2015-жж., Элиста, 2014-ж., Новосибирск, 2016-ж., Москва, 2016-ж.) талкууланган, ал эми «Класс жетекчинин ишмердүүлүгү» аттуу атайын семинар-практикум иштелип чыгып сыноодон өткөрүлгөн.

Диссертациялык изилдөөнүн натыйжаларынын жарыяланышы: Изилдөөнүн багыты боюнча 18 илимий макаласы, анын ичинен 4 макаласы РИНЦ системасында жарык көргөн. Баса көрсөтүүчү факт,

диссертанттын жарык көргөн илимий эмгектери баары автордун өзү тарабынан гана жазылган.

VI. Авторефераттын мазмуну менен диссертациянын мазмунун шайкеш келиши.

Авторефераттын мазмуну диссертациянын мазмунунан келип чыккан. Диссертация алдына коюлган маселерди чекенге арналган. Диссертация жана автореферат туура адекваттуу илимий түзүлүштө берилген жана көптөгөн фактологиялык материалдарды камтыйт

VII. Диссертациянын жана авторефераттын мазмунунда жана жасалгалыныштарда кетирилген каталар жана жетишпестиктер:

Жогоруда көрсөтүлгөн илимий жетишкендиктер менен бирге, диссертацияда жана авторефератта каталар жана мүчүлүштүктөр кездешет:

1. Изилдөөнүн максатынын бир бөлүгү катары – класс жетекчинин ишмердүүлүгүнүн өнүктүрүүнүн моделин түзүү деп белгиленген (автореферат, 4 -бет). Бирок, **биринчиден** изилдөөнүн бир дагы милдеттинде модель түзүү маселеси көтөрүлгөн эмес. **Экинчиден**, 1 – сүрөт “Класс жетекчинин ишмердүүлүгүн өнүктүрүүнүн модели” деген аталышта берилген. Бирок, бул схема бир гана ишмердүүлүктүн мазмунун гана камтыйт. **Үчүнчүдөн**, изилдөөнүн жыйынтыктарында - “класс жетекчинин ишмердүүлүгүн өнүктүрүү” ачык-айкын бегиленбей калган.

2. Изилдөөнүн авторефератында “тарбиялык иш-аракеттердин сапаты – коюлган критерийлердин “жогорку”, “ортоңку”, “төмөнкү” деңгээлдер боюнча өлчөнүп, жыйынтыктары диссертациянын үчүнчү главасынын үчүнчү параграфында чагылдырылды” деп жазылган (автореферат, 14- бет). Диссертациянын өзүндө дагы ушул сүйлөм толугу

менен кайталанат (диссертация, 129 - бет). Бирок, диссертацияда үчүнчү главада **үчүнчү параграф жок**. Натыйжада, класс жетекчилердин компетенттүүлүктөрү так жана даана аныкталбай калган, ага кошумча түрдө компетенттүүлүктүн деңгээлдери боюнча критерийлер көрсөтүлбөй калган.

3. Изилдөөдө педагогикалык эксперименттин **негизги жыйынтыгы** үчүнчү таблицада берилет (автореферат, 16 - бет жана диссертацияда 133 - бет.). Бир эле диаграмманын вертикалдык огунда эки эксперименталдык чондук – окуучулардын жетишүүсү жана окуучулардын жүрүм-туруму берилген. Бул көрсөткүчтөрдүн бири - окуу процесстин жыйынтыгын билдирсе, экинчиси - таалим-тарбиялоо процессинин жыйынтыгы болуп саналат. Ошондуктан, **биринчиден**, алар өз өзүнчө берилиши абзел эле, **экинчиден** алардын ортосундагы илимий корреляциялык байланыш аныкталышы керек эле.

Ошол эле учурда, көрсөтүлгөн каталар жана мүчүлүштүктөр изилдөөнүн жалпы жыйынтыктарынын теориялык жана практикалык маанисин төмөндөтпөйт.

Кыргыз Республикасынын “Окумуштуулук даражаларды берүүнүн тартиби жөнүндөгү Жобонун” 10 пунктунун туура келиши.

Качиева Апал Ешембековнанын “Азыркы мектеп шартында класс жетекчинин ишмердүүлүгүн өркүндөтүү” деген темада 13.00.01 – жалпы педагогика, педагогиканын жана билим берүүнүн тарыхы адистиги боюнча педагогика илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн жазган диссертациясын негизинен алганда Кыргыз Республикасынын “Окумуштуулук даражаларды берүүнүн тартиби жөнүндөгү Жобонун” 10 пунктунун талаптарын жооп берет. Диссертациялык актуалдуу темага арналган, теориялык жана практикалык мааниге ээ болгон

жумуш болуп эсептелет. Диссертация автор тарабынын жазылган өздүк иш болуп саналат.

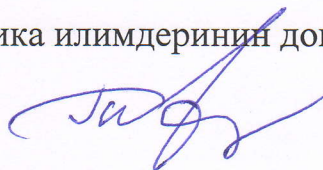
Изилдөөнүн автору Качиева Апал Ешембековна 13.00.01 – жалпы педагогика, педагогиканын жана билим берүүнүн тарыхы адистиги боюнча педагогика илимдеринин кандидаты илимий даражага татыктуу.

Пикир С. Нааматов атындагы Нарын мамлекеттик университетинин “Педагогика жана окутуунун технологиялары” кафедрасында талкууланган. Кафедранын протолунун бүтүмү № 7/4 2018 – жылдын 11 июнунда бекитилген.

“Педагогика жана окутуунун технологиялары”

Кафедрасынын башчысы, педагогика илимдеринин доктору,

профессор

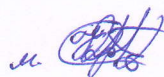

Т.М. Сияев

Отурумдун катчысы, педагогика

илимдеринин кандидаты, доценттин

милдетин аткаруучу

Г.А. Касымова

Профессор Т.М. Сияевдин жана Г.А. Касымованын колдорун тастыктайм:

Кадрлар бөлүм башчысы

Акматалиева М. А.

